

**THERAPEUTIC APPROACHES
WITH BABIES AND
YOUNG CHILDREN IN
CARE: OBSERVATION AND
ATTENTION / *TERAPIJSKI
PRISTUPI S BEBAMA I
MALOM DJECOM U SKRBI:
PROMATRANJE I PAŽNJA***

**Jenifer Wakelyn
Routledge, 2019., 158 str.**

Jenifer Wakelyn, psihoterapeutkinja za djecu i adolescente u klinici Tavostock, jednoj od najvećih institucija koja brine o mentalnom zdravlju djece u Engleskoj, autorica je ove inspirativne knjige. Knjiga se temelji na nekoliko studija slučaja terapijskog promatranja beba i male djece u udomiteljskim obiteljima, te su opisana dva terapijska pristupa: **terapijsko promatranje** (srednjoročno do dugoročno) djece

s kompleksnim poteškoćama u alternativnim oblicima skrbi i kraći pristup: **Gledaj me kako se igram!** Knjiga je primarno pisana za socijalne radnike, učitelje, medicinsko osoblje i druge stručnjake koji rade s najmlađom djecom u skrbi, no može biti zanimljiva i rukovoditeljima, kao i kliničarima mentalnog zdravlja koje zanima širi kontekst djece u skrbi.

Knjiga ima 158 stranica, sadrži uvod te je potom podijeljena na 7 poglavlja: 1. Biti viđen; 2. Terapijsko promatranje; 3. Kliničko istraživanje: terapijsko promatranje djece u udomiteljskoj skrbi; 4. Naučeno iz istraživanja; 5. Terapijsko promatranje u kliničkoj praksi; 6. Kratkoročna intervencija: Gledaj me kako se igram! 7. Praktična razmatranja pristupa: Gledaj me kako se igram! Na kraju knjige nalazi se popis literature za daljnje čitanje, rječnik i popis literature.

U uvodnom dijelu, autorica iznosi podatke o djeci u tranziciji, onoj koja su izdvojena iz svojih bioloških obitelji i čekaju dugoročni smještaj u udomiteljskoj obitelji ili posvojenje. Navodi podatke da je u Engleskoj 2016.-2017. 13 000 djece u dobi 0-4 godine bilo izdvojeno iz bioloških obitelji. Razvoj te djece može biti kompromitiran još u fetalnoj fazi, nakon rođenja zlostavljanjem i/ili zanemarivanjem od strane roditelja, odvajanjem od njih, kao i čestim promjenama primarnih hranitelja.

Materijali u ovoj knjizi nastali su temeljem istraživanja, prakse te diskusija sa socijalnim radnicima, udomiteljima, posvojiteljima, supervizorima i profesionalcima iz klinike Tavistok.

PRVO POGLAVLJE – BITI VIĐEN

Autorica navodi nalaze istraživanja brojnih autora o poteškoćama djece u alternativnim oblicima skrbi. Kod te djece može se pojaviti tzv. toksični stres koji ostaje *ukorijenjen* u mozgu djeteta. Model preživljavanja koji su ta djeca razvila štiti ih od opasnosti. Autori navode kako mozak djeteta stvara *premosnicu* preko dijelova koji prepoznaju i reguliraju emocije, a ti se dijelovi potom ne razvijaju adekvatno, ni dugo nakon što je opasnost prošla. Mentalni problemi i transgeneracijske obiteljske poteškoće često su kontekst u kojem zanemarivanje i zlostavljanje djeteta dovodi do izdvajanja. Trauma i rana iskustva djece imaju potencijalno značajni utjecaj na dugoročni razvoj i kapacitet u području samoregulacije, privrženosti i psihološke dobrobiti. Autorica navodi kako se kod male djece u skrbi često zanemaruju njihove psihološke potrebe. Čak 45-65% djece u skrbi u dobi mlađoj od 5 godina ima poteškoće mentalnog zdravlja, no rijetko se za tu djecu traži pomoć. Odnosno, pomoć se traži kada su poteškoće već tolike da ih je teško tretirati.

Autorica navodi kako je unutarnji kontinuitet, jedan od zaštitnih faktora, kod djece u skrbi koja su u ranoj dobi doživjela traumu, kojoj je prekinuta veza ili imaju

manjak bliskih odnosa s brižnim odraslim osobama, teško postići. Boravak u udomiteljskoj obitelji povoljniji je za dijete koje je iskusilo zlostavljanje, no sustav često ne može osigurati kontinuitet udomiteljske obitelji. Autorica navodi kako se djeca često sele, imaju brojne udomitelje. Dijete se u tim situacijama mora ponovno prilagođavati. Kod djece to izaziva veliku nesigurnost, a može potaknuti rana sjećanja, loša iskustva, iskustvo traume i odvajanja. Mnogobrojni skrbnici nisu povoljni za zdrav rast i razvoj djece te ona mogu iskazivati neadekvatne oblike ponašanja poput naglih promjena raspoloženja, smijanja strancima, *umjetnog* smijanja, iznenadne agresije, motoričkog nemira te kašnjenja u razvoju, mogu imati nizak prag tolerancije na frustraciju, teške i produljene napadaje bijesa.

Tranzicija iz jedne obitelji u drugu često nije adekvatno pripremljena. Prilikom tranzicije djeteta, autorica ističe da su bitna tri stadija: 1. vrijeme prije (odnosi se na upoznavanje nove obitelji i pripremu preseljenja); 2. vrijeme tranzicije (važno je pratiti osjećaje djeteta); 3. vrijeme nakon (posjeti djetetu u novoj obitelji). Proširen je fokus sa samog čina tranzicije, a naglasak je na *preklapanjima* obitelji, postizanju veze između njih i osjećajima djeteta tijekom procesa.

Život s i u blizini djece koja su proživjela traumu može prouzročiti sekundarnu traumu, stoga je i udomiteljima koji brinu o njima potrebna potpora.

Trajna povezanost s važnim odraslim najznačajniji je faktor za oporavak od traume. Odrasli djetetu daju iskustvo da je primijećeno, da je shvaćeno ozbiljno i zapamćeno.

DRUGO POGLAVLJE – TERAPIJSKO PROMATRANJE

Vještina promatranja središnja je vještina kliničkog rada. Promatrač pažnju mora usmjeriti na detalje interakcije i komunikacije, kao i vlastite emocionalne odgovore na situaciju.

Autorica predstavlja *Tovistock model* psihoanalitičkog promatranja koje je uvela Esther Bick. Tri su ključna elementa promatranja: vrijeme, detaljan zapis i grupna diskusija. Promatranje se odvija u obitelji, jednom tjedno u dogovoreno vrijeme, promatrač je aktivan te, dođe li do problema u komunikaciji između odraslog i djeteta, pomaže im ponovno uspostaviti komunikaciju. Terapijsko promatranje je planirana intervencija koja ima za cilj istražiti i identificirati probleme. Upotrebljava se i može biti od pomoći u situacijama kada se pojave poteškoće u komunikaciji između djeteta i odraslog.

TREĆE POGLAVLJE – KLINIČKO ISTRAŽIVANJE: TERAPIJSKO PROMATRANJE DJECE U UDOMITELJSKOJ SKRBI

Autorica je u ovom poglavlju opisala studiju slučaja terapijskog promatranja dječaka u udomiteljskoj obitelji. Prikupljene podatke analizirala je uporabom Utemeljene teorije. Kvalitativno istraživanje nudi bogat opis prenoseći duboke i detaljne momente interakcije. Autorica je u obitelji provela period od 10 mjeseci, od drugog mjeseca starosti dječaka do vremena kada je bio posvojen.

Proces promatranja autorica je podijelila u tri dijela. U prvom dijelu upoznaje obitelj i dječaka, drugi dio obilježen je čekanjem i neizvjesnošću jer će dijete uskoro biti posvojeno, a isto se može dogoditi u bilo kojem trenutku. Autorica navodi kako je udomiteljica blisko povezana s dječakom koji je na dan svoga rođenja stigao k njoj, i on je povezan s njom, stoga je udomiteljica često osjećala neizvjesnost. Treći dio je vrijeme odlaska. Između nove obitelji koja je posvojila dječaka i udomiteljice razvila se bliskost.

ČETVRTO POGLAVLJE – NAUČENO IZ ISTRAŽIVANJA

Autorica u ovom poglavlju iznosi što je tijekom promatranja zapazila i naučila. Smatra kako je pozitivno da se dječak od rođenja do posvojenja nije više puta selio u različite udomiteljske obitelji, kako je to često slučaj, već je cijelo vrijeme boravio u istoj obitelji. Udomiteljica je s autoricom dijelila sve informacije o dječakovu napretku ili poteškoćama i brigama koje je imala, a promatranje je shvatila kao potporu te je osjećala veću bliskost i povezanost s djetetom. Osjećala je kako je njezina uloga kao udomiteljice time podržana. Nakon posvojenja djeteta, autorica je i nadalje mogla posjećivati udomiteljicu.

Autorica je iskusila dio intenziteta putovanja koje su udomiteljica i dječak prošli, dio uznemirenja koje je pratilo proces prije odlaska dječaka u novu obitelj i same separacije, ali bila je i razočarana jer nije mogla nastaviti proces promatranja u posvojiteljskoj obitelji nakon što je dječak bio posvojen. Stručnjaci iz socijalne službe bili su zainteresirani saznati kako rezultati studije mogu doprinijeti praksi.

Autorica navodi kako sada ima dublje razumijevanje djece u tranziciji, svjesnija je utjecaja traume i promjena na početku života, ali i emocionalne izdržljivosti udomiteljske obitelji koja pruža djetetu dom u svom srcu i umu, ne znajući hoće li ga nakon posvojenja više ikada vidjeti. Sa svakom promjenom socijalnih radnika, autorici je bilo teže komunicirati sa socijalnom službom. Za dječaka je dobro da su obitelji

ostale povezane te je potrebno to imati na umu prilikom planiranja budućih intervencija posvojenja. Autoričina uloga kao promatrača bila je da ustraje u zagovaranju i nastojanju da se veza dječaka i udomiteljice nastavi jer je to od osobite važnosti za razvoj i napredak djeteta.

Autorica također ističe kako je igra *picaboo* koju je udomiteljica igrala s dječakom omogućila djetetu da anticipira i upravlja odvajanjem na simbolički način.

Autorica smatra kako je promatranje doprinijelo pomaknuti fokus i na potrebe i osjećaje dječaka u procesu posvojenja. U tom je procesu istaknuta potreba da su ljudi oko dječaka u procesu tranzicije povezani.

Utemeljena teorija koju je autorica koristila uključuje analizu bilježaka red po red. Teme koje je identificirala središnje su pitanje u istraživanju i kliničkom razmišljanju o djeci u skrbi. Utjecaj prekida u vezi središnje je promišljanje. Autorica ovo pitanje predstavlja kroz četiri metaforičke teme – matrica, tornado, mašina i zaborav. Kada su ljudi spojeni, to im pomaže da se osjećaju spojeni i dopušta im imati osjećaje da su povezani i kada pate i kada su tužni. Matrica je pomogla udomiteljima i djetetu da se usklade. Tornado je metafora za pritisak i fragmentiranje. Dječak je bio neočekivano odvojen od majke na dan svoga rođenja. Mašina predstavlja poricanje gubitka posebne veze koju su stvorili dječak i udomiteljica u vrijeme kada dječak treba biti posvojen.

Kada odrasli rade zajedno i imaju na umu emocionalnu realnost djeteta, kolektivno drže mrežu koja omogućuje da dijete regulira i ublaži utjecaj gubitka i prekida.

PETO POGLAVLJE – TERAPIJSKO PROMATRANJE U KLINIČKOJ PRAKSI

Autorica je ovo poglavlje napisala s još dvije kolegice, Martinom Weilandt i Martom Bacigalupi. U poglavlju je prikazano još nekoliko studija slučaja kliničkog terapijskog promatranja male djece i beba u procesu tranzicije. Promatranje je intervencija koja je od pomoći u radu s djecom u udomiteljskim obiteljima. Cilj intervencije je bolje upoznati dijete, shvatiti i razumjeti što može biti stresno za dijete te koji oblici potpore mogu ublažiti poteškoće.

Specifičan cilj može biti promocija usklađenosti između djeteta i udomitelja, bolje razumijevanje poteškoća, emocionalnih i onih ponašajnih.

ŠESTO POGLAVLJE – KRATKOROČNA INTERVENCIJA: GLEDAJ ME KAKO SE IGRAM!

U šestom poglavlju autorica je dala prikaz intervencije Gledaj me kako se igram! Cilj ove intervencije je da se putem djetetove igre čuje glas djeteta. Terapijsko promatranje usmjereno je na igru koju vodi dijete. Igra može biti izvor informacija i omogućiti udomitelju i djetetu da zajedno dođu do tempa kojim mogu oboje upravljati, da se usklade. Princip uključuje da postoji okruženje koje omogućuje igru i učenje iz igre koju vodi dijete, a odrasli ga promatra. Igra može pomoći jer djeca kroz igru daju imena osjećajima, mislima i svijetu oko sebe. Kada odrasli uviđaju realnost djetetovih iskustava, dijete je manje usamljeno, a utjecaj traume može biti ublažen. Fokus na igru pomaže uvidjeti nadu kada je nadu teško pronaći.

SEDMO POGLAVLJE – PRAKTIČNA RAZMATRANJA PRISTUPA: GLEDAJ ME KAKO SE IGRAM!

Gledaj me kako se igram! Pristup je koji promovira igru koju vodi dijete, ali dijete u tome nije odvojeno od udomitelja jer ima njegovu pažnju. Pristup promovira igranja u terminima po 20 minuta, dva ili više puta tjedno. U pristupu su prisutne dvije vrste govora: razgovor s djetetom – dijete kroz igru govori o osjećajima i idejama, one su izrečene; razgovor s drugim odraslim o igri, omogućuje udomitelju da reflektira s drugima, brige i uspjehe. Djetetu to može pomoći da prevlada boli i poteškoće te da regulira osjećaje izazvane traumom. Igra ima višestruke pozitivne učinke na razvoj djece.

Autorica navodi kako je o ovom pristupu diskutirala s brojnim stručnjacima te ističe kako među autorima i stručnjacima postoji suglasje kako je nužno intervenirati u što ranijoj dobi djeteta ukoliko su uočeni problemi, a ne ih potiskivati; igra i promatranje su načini intervencije koju mogu primijeniti i udomitelji.

Na kraju knjige, autorica donosi praktične savjete za udomitelje i stručnjake u radu s djecom. Tako autorica naglašava da je za igru potrebno osigurati mirno mjesto koje nije opterećeno radom različitih uređaja, poput televizora, tableta i dr., igračka na baterije koje proizvode glasne zvukove i svjetlosne efekte. Dijete je potrebno okružiti mekanim jastucima, plišanim igračkama i dekičama, jednostavnim igračkama koje će djetetu omogućiti da u igri upotrebljava maštu, poput drvenih kocki, malih lutkica, seta za čaj i sl.

Autorica navodi kako se pristup može upotrebljavati u različitim kontekstima za djecu koja imaju poteškoće i koju je ponekad teško razumjeti. Udomitelji koji su

pristup koristili u radu s udomljenom djecom navodili su kako su djeca poboljšala vještine vlastite igre, bila su boljeg raspoloženja i ponašanje je bolje, dok su udomitelji za sebe rekli kako imaju više samopouzdanja te bolje mogu razumjeti osjećaje i ponašanje djece.

Ova knjiga na pozitivan i motivirajući način govori o djeci u skrbi koja su od najranije dobi opterećena brojnim poteškoćama. Daje nadu i način kako se jezikom djeteta, kroz igru i promatranjem, uključiti u njegov život, kako ga bolje razumjeti i pomoći mu da iskustvo traume s vremenom postaje sve manje bolno.

Priredila:
Irena Sovar

